
Kyrkomötet
Kyrkolivsutskottets betänkande 2017:14

Svenska kyrkans mångfald

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas motionerna 2017:75 om samtal och överenskommelser med inomkyrkliga rörelser och 2017:155 med förslag att kyrkostyrelsen ska tillsätta dels en kriskommission, dels en försoningskommission.

Utskottet föreslår avslag på motion 2017:75 bland annat med hänvisning till Läronämndens yttrande att kyrkan är en trosgemenskap och att tron kan ta sig olika uttryck. Frågan om kyrkans enhet som en försonad mångfald löses inte genom formella överenskommelser. Utskottet föreslår även avslag på motion 2017:155. Möten och dialog är vägen framåt men utskottet är inte övertygat om att de kommissioner som föreslås är bästa sättet att uppnå vad motionärerna önskar.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

1. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2017:75.
2. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2017:155, punkt 1.
3. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2017:155, punkt 2.

Motionernas förslag

Motion 2017:75 av Bertil Olsson, Bevara kyrkans mångfald

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att inleda samtal med inomkyrkliga rörelser om överenskommelser som ger dessa rörelser fortsatt hemortsrätt inom Svenska kyrkans ram.

Motion 2017:155 av Bertil Murray m.fl., Försoningskommission och kriskommission

1. Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att tillsätta en kriskommission.
2. Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att tillsätta en försoningskommission.

Yttrande från Läronämnden

Läronämnden har yttrat sig över motion 2017:75 i Ln 2017:8y, *bilaga*.

Bakgrund

Antalet medlemmar i Svenska kyrkan har minskat sedan år 2000. De huvudsakliga förklaringarna till den utvecklingen är att äldre medlemmar dör utan att det tillkommer

lika många nya medlemmar genom dopet. Sedan 1986 föds ingen till medlemskap i Svenska kyrkan, utan föräldrar väljer detta åt sina barn. Den andra orsaken är att invandring ökar folkmängden och bidrar till ett mångreligiöst Sverige och att den procentuella andel av folkmängden som är medlemmar i Svenska kyrkan därmed sjunker. Detta är ingenting som startade vid millennieskiftet utan Svenska kyrkan har successivt blivit mindre sedan 1950-talet med några promille eller någon procent per år. I de prognoser som tagits fram av kyrkokansliet beräknas 45 procent av svenska folket vara medlemmar i Svenska kyrkan 2030.

Även antalet dop, konfirmationer, vigslar och gudstjänstbesök minskar (se Kyrkolivsutskottets betänkande KI 2017:1 om medlemsstrategi).

Det finns regionala och lokala undantag från denna utveckling. I boken *Församlingar mot strömmen*, utgiven av Svenska kyrkan, beskrivs befolkningsomflyttningar inom Sverige och kyrksamheten som faktorer för de regionala och lokala skillnaderna. De församlingar som har ökat antalet medlemmar återfinns i ett tiotal storstadsnära kommuner där befolkningen i sin helhet ökade mycket kraftigt under samma tidsperiod. Kyrklig tradition kan vara orsaken till att det är färre gudstjänstbesökare i Mälardalen och Bergslagen än i delar av Götaland, samt särskilt i delar av Växjö, Skara och Göteborgs stift

Svenska kyrkan är en kyrka med stor mångfald och som rymmer olika kyrkotraditioner inom sig. I Svenska kyrkans långa historia har teologiska ståndpunkter formulerats utifrån olika epokers särskilda förutsättningar, för att sedan ofta kritiserats av grupper i senare epoker.

Svenska kyrkans mångfald

Det vi idag kallar civilt samhälle av myndiga medborgare som tar ansvar för sin gemensamma tillvaro har en lång förhistoria. Övergången från oreflekterad undersåtlighet till medveten medborgerlighet är lång och tog sina första uttryck inom kyrkan i form av att individer medvetet började bejaka sin egen tro i ömsesidig gemenskap. Den lutherska pietismens genombrott under sent 1600-talet kan ses som en prototyp för denna historiska förändring. Här blev Luthers lära om det allmänna prästadömet viktig. Historikern Hanne Sanders ser tre historiska steg i den nordiska utvecklingen av väckelsens individualism till nya gemenskapsbildningar. I en första historisk fas höll sig väckelsen kvar inom kyrkan, men ville ha rätten att utifrån individuell övertygelse välja egen präst. Det andra stadiet bestod av att man också ville acceptera förkunnare utanför prästeståndet. Det tredje stadiet blev ett församlingsväsende där både förkunnelse och sakramentsförvaltning hörde hemma i den väckta kretsen.

Det första stadiet representeras i Sverige historiskt sett av västsvenska väckelser och norrländska laestadianska väckelser. Schartauaner var rebeller på sin tid när de gick till andra sockenkyrkor för att höra de präster de själva föredrog. Då denna väckelse innebar ett tidigt ”individblivande” inom kyrkan kom de dock ändå att starkt knyta till bestående kyrklig ordning. Att bygga församlingshem blev exempelvis onödigt för en schartauan, individen bejakades inom de gamla kyrkoväggarna. Gemenskaper utanför kyrkans murar behövde inte formuleras. De tidiga väckelserna var först ut med att bejaka individen på modernt sätt. Just denna tidighet innebar dock paradoxalt nog på sikt att dessa rörelser allt mer klassades som konservativa under andra hälften av 1800-talet.

Det andra stadiet enligt Sanders schema representeras i Sverige av Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen (EFS). Denna organisering av individer är typisk för det associationsväsende som var rådande under mitten av 1800-talet, då det var vanligt med associationer för att hålla samman samhällets gamla institutioner.

Det tredje stadiet av nytt föreningsskapande helt utanför sockenkyrkans väggar representeras av de frikyrkor som organiserade sig i Sverige under sent 1800-tal. Folkrörelsernas tid var här. Svenska Missionsförbundet bröt sig ur EFS 1879 för att bilda självständiga församlingar. Under 1880-talet fortsatte denna trend. Nu tog sig organiseringen även former utanför den kristna trons självklarhet. Här skulle vi kunna tala om ett fjärde steg. Nykterhetsrörelser och arbetarrörelser väckte människor till självständiga gemenskaper utanför både sockenkyrka och friförsamling.

Typiskt för ovanstående förändring är att senare gemenskaper distanserat sig från de äldre, och de äldre har tagit avstånd från de senare. Ömsesidig obegriplighet har härskat, men mycket få försök har gjorts för att inkludera alla i en gemensam berättelse/ram. Ett dramatiskt exempel har vi i den s.k. kyrkonazismen som hade förankring i vissa västsvenskt kristna opinioner. Dessa kretsar var i regel inte antisemiter, men drömde sig tillbaka till ett samhälle före 1850. Nazismens bortsopande av folkrörelserna skulle ju kunnat ha återskapat ett sådant tillstånd, vilket framstod som lockande. Senare folkrörelser har sällan intresserat sig för de historiska erfarenheter som traderats i de äldre väckelserna. Ofta har de avfärdats pga. konservativ syn på församling eller ämbete. Regelrätta samtal har sällan förekommit.¹

Sannings och försoningskommission

Sannings och försoningskommission är ett begrepp som används vid utredningar av oegentligheter i det förflutna så att en försoning ska kunna ske. Förebilden är oftast den sannings och försoningskommission som bildades i Sydafrika efter apartheid och som leddes av ärkebiskop Desmond Tutu. Där fick de som ansåg sig vara offer för våld under apartheidtiden ge sin berättelse inför kommissionen och de som varit våldsutövare fick ge sina vittnesmål och be om amnesti.

Tidigare samtal inom Svenska kyrkan

Under KG Hammars tid som ärkebiskop gjordes dock ett tämligen unikt försök att öppna upp för samtal om det gemensamma utanför konfliktpunkterna (i detta fall ämbetsfrågan). Tanken var att lösa upp det ömsesidiga missförståndet. Försöket väckte dock stark kritik från en kyrkomötesledamot, som 2003 avfärdade alla försök att samtala med kvinnoprästmotståndare. KG Hammar replikerade:

Kyrkan behöver skapa samtalsforum där människor kan mötas i tillit till varandra och där kyrkan ger rum för en mångfald av åsikter. Inom kyrkostyrelsen har det förts resonemang kring hur man ska kunna åstadkomma ett nytt läge i kyrkan, kanske har vi brustit i fantasi att åstadkomma detta.

¹ Källor: Sanders, Hanne 1995 Bondevækkelse og sekularisering. En protestantisk folkelig kultur i Danmark og Sverige 1820–1850. Studier i stads och kommunhistoria / 12. Diss Stockholm. Stockholm

Receptiv ekumenik

Det finns flera metoder för att arbeta med försoningsprocesser. I Sverige pågår ett nystartat projekt där receptiv ekumenik fungerar som ledande metod. Projektet drivs av den missionsteologiska arbetsgruppen vid Sveriges kristna råd och Svenska missionsrådet. Det är upplagt som en pilgrimsvandring, där de medverkande träffas på centrala platser för de olika kyrkofamiljerna för att lära av varandra kring frågan om mission.

Receptiv ekumenik är en gren av den spirituella ekumeniken. Receptiv ekumenik utgår från en grundläggande princip, som innebär att vända på frågan om vad troende från andra traditioner kan lära av den egna traditionen. Den vägledande frågan är vad man själv, med integritet, kan ta emot och lära av andra. I grunden handlar den receptiva ekumeniken om ett självkritiskt lärande, där den andres gåvor står i centrum. Samtidigt vägleds den av övertygelsen om att det ekumeniska lärandet bidrar till att berika, inte till att förminska, den egna traditionen. Receptiv ekumenik anses kunna skapa resurser för fred i det kris- och konfliktdrabbade globala samhället.

Tidigare behandling av kyrkomötet

Vid 2001 års kyrkomöte behandlade Ekumenikutskottet en motion 2001:9 om minoriteternas fortsatta ställning i Svenska kyrkan. Ekumenikutskottet anger i sitt betänkande 2001:6 att det inte kunde se att det fanns anledning till officiella överläggningar utan snarare handlar det om förtroendefulla personliga samtal och mötesplatser. För att finna nya modeller, som inte är bundna i traditionella organisationsstrukturer, utan snarare är nätverk och samtalsfora för utbyte av erfarenheter mellan olika traditioner inom Svenska kyrkan anser utskottet att det krävs fantasi. På samma sätt som vad gäller Svenska kyrkans arbete inom den ekumeniska rörelsen är målet en enhet i försonad mångfald, även inom den Svenska kyrkan. Därför föreslog utskottet att motionen skulle avslås men att kyrkomötet med anledning av motionen skulle besluta att uppdra till kyrkostyrelsen att på det sätt styrelsen finner bäst, ta initiativ till samtal, som ett led i arbetet på fördjupad delaktighet. Kyrkomötet beslutade i enlighet med utskottets förslag.

Kyrkostyrelsen inbjöd i slutet av 2002 till sådana samtal och under åren 2003–2005 träffades nio grupper över hela landet med sammanlagt ett 80-tal deltagare för samtal om Enhet i mångfald, om grundläggande trosfrågor och möjligheterna till samexistens i delar där man tolkar och tror olika. Varje grupp leddes av en ledamot ur kyrkostyrelsen. I återrapporteringen till kyrkomötet KsSkr 2006:3 beskrivs samtalen som betydelsefulla och många deltagare har fått en fördjupad vilja till enhet i mångfald, där mångfalden inte är ett hinder utan en tillgång.

Vid 2003 års kyrkomöte behandlades en motion 2003:80 om likabehandling av fromhetsinriktningar i Svenska kyrkan. Motionären föreslog att kyrkostyrelsen skulle få två utredningsuppdrag avseende vissa fromhetsriktningars ställning i Svenska kyrkan samt att kyrkomötet skulle uttala som sin mening att de gammal- och högkyrkligt troende är en värdefull del av kyrkans gemenskap. Tillsyns- och uppdragsutskottet ansåg inte att det fanns något skäl för att vidta de föreslagna åtgärderna och föreslog därför i sitt betänkande TU 2003:16 att motionen skulle avslås. Detta blev också kyrkomötets beslut.

Till 2008 års kyrkomöte kom det in en motion 2008:12 om inomkyrklig reflektion om vår folkkyrka. Motionärerna föreslog att kyrkostyrelsen skulle få i uppdrag att bjuda in inomkyrkliga grupper till en dialog i syfte att erkänna, synliggöra och stärka deras roll i Svenska kyrkan. Motionen behandlades av Kyrkolivsutskottet. Utskottet anger i sitt betänkande KI 2008:7 att det ser det ideella engagemanget som något positivt som kan inspirera Svenska kyrkan som helhet. Dock ansåg utskottet att det

inte går att erkänna eller göra överenskommelser med alla organisationer och nätverk. Däremot bör kyrkostyrelsen kontinuerligt fortsätta att föra en dialog och där det är meningsfullt att utvidga dialogen till ett samarbete. Utskottet föreslog därför att motionen skulle avslås. Kyrkomötet avtog motionen.

Utskottets överväganden

Utskottets förslag:

1. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2017:75.
2. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2017:155, punkt 1.
3. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2017:155, punkt 2.

Utskottet tycker det är viktigt att bevara mångfalden inom Svenska kyrkan men är tveksamt till formella överenskommelser med olika inomkyrkliga grupperingar. Öppna samtal och mötesplatser för olika grupperingar liksom för individer med skilda uppfattningar är viktiga för enhetens bevarande. Utskottet instämmer i Läronämndens yttrande om att kyrkan är en trosgemenskap och tron kan ta sig olika uttryck. Man kan ha skilda uppfattningar i många frågor och ändå tillhöra Svenska kyrkan. Frågan om kyrkans enhet som en försonad mångfald kan inte lösas genom formella överenskommelser. Utskottet föreslår därför kyrkomötet att avslå motion 2017:75.

Vad gäller motion 2017:155 punkt 1 om kriskommission är utskottet tveksamt till om en nationell kriskommission är det bästa sättet att uppnå det motionärerna vill och betonar, liksom i behandlingen av medlemsstrategier, vikten av att församlingarna arbetar med lokal verksamhetsutveckling.

Utskottet ser att möten och samtal är viktiga inom Svenska kyrkan och delar intentionerna i 2017:155 andra punkt, Utskottet gläds där det finns en önskan från inomkyrkliga rörelser att bidra till och verka inom Svenska kyrkan, som t ex EFS, Evangelisk luthersk mission-Bibeltrogna vänner, Nordöstra Smålands missionsförening, Kyrkliga förbundet, Arbetsgemenskapen kyrklig förnyelse, Oasrörelsen samt den laestadianska väckelsen. Dialog är vägen framåt och utskottet uppmuntrar till att det inbjuds till samtal och att dialogen fortsätter på alla nivåer inom kyrkan men anser inte att just en försoningskommission är den bästa vägen. Utskottet föreslår därför kyrkomötet att avslå motion 2017:155 punkt 1 och 2.

Uppsala den 6 oktober 2017

På Kyrkolivsutskottets vägnar

Sofia Rosenquist, ordförande

Mattias Nihlgård, sekreterare

Beslutande: Sofia Rosenquist, ordförande, Marie Nielsén, Daniel Larson, Birgitta Lindén, Ronny Hansson, Micke G Hästö, Niklas Grahn, Roland Johansson, Berit Simonsson, Elisabeth Kullenberg, Gunilla Eldebro, Elisabeth Rydström, Niklas Larsson, Torbjörn Arvidsson och Marja Sandin-Wester.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Camilla Persson, Lissandra Rickemark, Ulla Nordlien, Ove Stenlund, Arne Närström, Katarina Glas, Kjell Petersson, Ulla Littgren, Jerker Schmidt, Stig Eriksson, Anders Ahl, Ylva Wahlström Ödmann och Karin Janfalk.

Biskoparna Fredrik Modéus och Sören Dalevi har deltagit i utskottets överläggningar.

Kyrkomötet
Läronämndens yttrande 2017:8y

Bevara kyrkans mångfald

Läronämndens yttrande över motion 2017:75

Läronämnden har tidigare yttrat sig i Ln 1998:8y angående ett inomkyrkligt ekumeniskt program:

Inom Svenska kyrkan finns en stor variationsrikedom. Det är oundvikligt att denna också förorsakar problem. Läronämnden vill betona skillnaden mellan enhet och enhetlighet. Enheten kan bevaras, trots att Svenska kyrkan inte är enhetlig. Öppna samtal och mötesplatser för olika grupperingar liksom för individer med skilda uppfattningar är viktiga för enhetens bevarande. Kyrkan är en trosgemenskap. Tron kan ta sig olika uttryck. Man kan ha skilda uppfattningar i många frågor och ändå tillhöra Svenska kyrkan.

Svenska kyrkans andliga mångfald är en levd verklighet i församlingar och stift. Att Svenska kyrkan ingår överenskommelse med en rörelse inom kyrkan sker endast undantagsvis som del i en unik process. Frågan om kyrkans enhet som en försonad mångfald kan inte lösas genom formella överenskommelser.

Uppsala den 31 augusti 2017

På Läronämndens vägnar

Antje Jackelén, ordförande

Ann-Katrin Bosbach, sekreterare

Närvarande: Ärkebiskop Antje Jackelén, ordförande, biskop Ragnar Persenius, biskop Martin Modéus, biskop Åke Bonnier, biskop Johan Dalman, biskop Mikael Mogren, biskop Fredrik Modéus, biskop Johan Tyrberg, biskop Per Eckerdal, biskop Hans Stiglund, biskop Sven-Bernhard Fast, biskop Eva Brunne, Göran Eidevall, Eva-Lotta Grantén, Anna Karin Hammar, Margarethe Isberg, Karin Johannesson, Håkan Möller, Jesper Svartvik och Kristin Zeiler.